

СОРТОВИВЧЕННЯ ТА СОРТОЗНАВСТВО

УДК 001.4 (477): 582. 734.4: 634.75

До питання впорядкування українських назв рослин. Повідомлення 4. Таксономічне різноманіття та назви видів роду *Fragaria* L.

В. М. Меженський, доктор сільськогосподарських наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України
mez1956@ukr.net

Мета. Огляд історії формування й стану національної номенклатури та впорядкування українських наукових назв видів роду *Fragaria* L. **Результати.** Українській номенклатурі роду *Fragaria* властиві контрверзні погляди на вживання назв «суниця», «полуниця». Українські наукові назви видів цієї групи рослин потрібно узгодити з родовою назвою *Суниця* в множині. Запропоновано нотородову назву \times *Fragophora* Mezhenskyj (= *Dasiphora* Rafin. \times *Fragaria* L.). **Висновки.** У фаховому середовищі потрібно вживати лише наукові назви видів роду *Fragaria* – *Суниця*, які в українській мові мають форму множини. В побуті та популярній літературі стосовно суниць ананасових допустимо вживати дериват в однині *суниця*, а також *полуниця*, *полуниці*.

Ключові слова: *Fragaria*, суниця, полуниця, номенклатура.

Вступ. В Україні провідне місце серед ягідних культур займають суниця, які забезпечують валовий збір плодів, що дорівнює сумарному врожаю інших ягідних культур – малини, порічок, смородини та агрусу. Комерційне значення мають сорти суниць ананасових, інші види суниць поширені в аматорському садівництві. Традиційними українськими назвами видів і культур є *суниця* й *полуниця*, але ці назви досить часто плутають чи протиставляють одна одній, причому погляди на те, що вважати суницями, а що полуницями бувають діаметрально протилежними.

Мета досліджень полягає в огляді історії формування й стану національної номенклатури та впорядкуванні українських наукових назв видів роду *Fragaria* L.

Результати досліджень. Природній флорі України властиві чотири види роду *Fragaria*, зокрема *F. vesca* L., *F. viridis* Duchesne, *F. campestris* Steven, *F. moschata* Duchesne [1, 2], та два спонтанні гібриди *F. \times hagenbachiana* W.D.J.Koch і *F. \times intermedia* Vach [3].

За Словником Бориса Гринченка [4], виданим на початку ХХ ст., українською назвою рослини *F. vesca* є «суничник»*, а її ягід – «суниця» (зменшено «сунички, суниченьки»), тоді як російською мовою плоди та рослину в цілому називають «земляника». Назвою *F. collina*** є «полуниця, -ці»,

причому вживають її переважно в множині. Рослину також називають «полуничник, полунишник».

Юрій Кобів [5] наводить численні народні назви видів роду *Fragaria*, зокрема для *F. vesca* – агудка, базінка, базюнки, байбара, капшуки, лісові ягоди, пазобник, полевниці, пузінки, червені ягоди, шапошники, яриця та ін., для *F. viridis* – баби, підкропивниця, посянишні ягоди, хрупавка, хрускавки, чепеґо-ва ягода та ін. Різноманіття назв свідчить про широке географічне поширення видів та обізнаність людей з цими рослинами. З іншого боку, для позначення різних видів вживають однакові назви, в тому числі запозичені з мов сусідніх народів (земляника, клубника, полуниця, суниця, трускавка, червоні ягоди, ягідник, ягоди та ін.). У виданнях ХІХ – початку ХХ ст. зафіксовано наукові назви *F. vesca* – пазьомка з'їдома, суниця, суниця звичайна, суниця їдома, суниця снідна, *F. viridis* – пазьомка гірська, суниця хрупавка, *F. moschata* – пазьомка стрімка, суниця полуниця, суниця стрімка, *F. \times ananassa* – полуниця ананасова, суниця великоцвіта [5].

Визначний крок у впорядкуванні наукових назв рослин зробили укладачі «Словника ботанічної номенклатури» під головуванням Олександра Янати [6]. З родовою назвою *Полуниця* погодили видові епітети чотирьох видів, крім *F. vesca*, за якою залишили однослівну назву *суниця* (табл. 1).

* Суничником називають також види роду *Arbutus* L.

** Синонім назви *F. viridis*.

Назви видів роду *Fragaria* L. в українських ботанічних виданнях різних років

Латинська назва	Українська назва					
	Словник..., 1928 [6]	Визначник..., 1950 [2]	Флора..., 1954 [7], Визначник..., 1965 [8]	Определитель..., 1987 [1]	Словник..., 2004 [5]	Тримовний словник..., 2008 [9]
<i>Fragaria</i>	Полуниця (суниця, паземка)	Суниці, полуниці	Суниці	Суниці	Суниці, полуниці	Суниця (Суниці)
<i>F. vesca</i>	суниця	суниці	суниці лісові	суниці лісові	суниці лісові	суниця їстівна
<i>F. viridis</i>	полуниця звичайна	полуниці зелені	суниці зелені, полуниці	суниці зелені, полуниці	суниці зелені	суниця зелена
<i>F. moschata</i>	полуниця садова	полуниці мускусні	суниці мускусні	суниці мускусні	суниці високі	суниця мускусна
<i>F. campestris</i>		суниці польові	суниці польові	суниці рівнинні	суниці польові	суниця польова
* <i>F. xananassa</i>	полуниця великоцвіта	суниці ананасні	суниці (садові), ананасні	суниці садові	полуниці садові	суниця ананасна
* <i>F. virginiana</i>		полуниці віргінські	суниці віргінські	суниці віргінські	полуниці віргінські	суниця віргінська
* <i>F. chiloensis</i>	полуниця чилійська	полуниці чилійські	суниці чилійські	суниці чилійські	полуниці чилійські	суниця чилійська
<i>F. xhagenbachiana</i>						суниця Хагенбаха
<i>F. xintermedia</i>						суниця проміжна

* Інтродуковані види.

Але через деукраїнізацію всіх ланок науки й освіти в 1930-х роках цей та інші українські термінологічні словники вилучили з ужитку. Наступний етап розроблення української наукової номенклатури роду *Fragaria* припав на середину ХХ ст. Олена Вісюліна в першому виданні «Визначника рослин УРСР» [2] не визначилася зі спільною родовою назвою, назвавши *F. vesca*, *F. campestris* і *F. xananassa* суницями, а *F. viridis*, *F. moschata*, *F. virginiana* і *F. chiloensis* – полуницями. Натомість Дарина Доброчаєва, яка описала рід *Fragaria* для «Флори України» [7] та другого видання «Визначника рослин України» [8], однозначно встановила українську родову назву *Суниці*. Їй наслідувала Світлана Зиман [1]. Різниця між двома останніми капітальними ботанічними працями полягає лише в різному перекладі видового епітету «*campestris*» – «польові» [7, 8] або «рівнинні» [1] та «*xananassa*» – «ананасні» [7], «садові, ананасні» [8] або «садові» [1]. Для *F. viridis* – *суниць зелених* наведено синонімічну назву *полуниці*. Таким чином, ботаніки [1, 7, 8], надаючи пріоритет родовій назві *Суниці*, назву *полуниці* вживають тільки як синонім *F. viridis*.

Натомість Кобів [5] повернувся до подвійної родової назви *Суниці, полуниці*, вважаючи необов'язковим мати для всіх видів спільну родову назву. Якщо укладачі «Словника ботанічної номенклатури» [6] усі види, за винятком *F. vesca*, назвали *полу-*

ницею, а Вісюліна [2] майже порівну розподілила між видами назви *суниці* й *полуниці*, не пояснюючи, за яким принципом це зроблено, то Кобів *суницями* називає аборигенні види, а *полуницями* – інтродуковані.

Вірогідною причиною цього став підсвідомий розподіл цієї пари назв *суниці-полуниці* саме в такому значенні. Часто в побуті та популярній літературі вживають назву *суниці* для позначення дикорослих рослин/ягід, а *полуниці* – для культурних, тих що зростають у саду. Через двомовність в українському середовищі трапляються російські назви *земляника* й *клубника* в тому ж значенні. Парні назви *суниці* = *земляника* і *полуниці* = *клубника*, *полуниця* в українських та російських наукових працях пов'язані з конкретними видами.

Російська номенклатура роду *Fragaria* так само є неусталеною, що видно на прикладі фундаментальних «Флор» [10–13].

Іван Шмальгаузен [10] використав назви *полуниця* й *клубника* до *F. viridis* і *F. moschata* відповідно. Згідно з ним у садах культивують *землянику* (*F. vesca*), *клубнику* (*F. moschata*) та *ананасну клубнику* (*F. xananassa*). Юлія Катинська [11], услід за Шмальгаузенем, прийняла родову назву *Земляника*, узгоджуючи з нею видові назви *F. vesca*, *F. virginiana*, *F. chiloensis*, *F. xananassa*, але *F. moschata* і *F. orientalis* назвала *клубниками*. Сергій Юзепчук [12] послідовно вжив для всіх видів роду *Fragaria*

назву *земляника*, навівши для *F. moschata* і *F. viridis* синонімічні однослівні назви *клубника* й *полуниця*. Однак Роман Камелін [13], так само приймаючи родову назву *Земляника*, позначає види кількома рівноправними синонімами. Так, *F. viridis* названо *Земляника зелена, Клубника зелена, Полуниця*; *F. moschata* – *Земляника мускусна, Клубника настоящая, к. лесная, Шпанка*; *F. virginiana* – *Земляника американская, з. виргинская, Клубника американская*; *F. xananassa* – *Земляника ананасна, з. садовая, Клубника садовая*; *F. chiloensis* – *чилотская клубника*. У розвідці, спеціально присвяченій назвам рослин *Fragaria* російською мовою, Євген Мажоров [14] дійшов висновку, що рід і всі види роду в наукових, науково-популярних та інших виданнях потрібно називати лише однією назвою – *земляника*, тоді як у побуті, живій мові правомірним є використання будь-якої народної назви цих рослин.

Хоч ботаніки розробили скрупульозно написані номенклатурні кодекси, але національні номенклатурні системи вже понад століття не унормовані. Ще доволініше у своїх друкованих працях поводяться з видовими назвами та найменуваннями культурних рослин роду *Fragaria* садівники.

Дрібнопліді європейські види *F. vesca* і *F. moschata* на початку ХХ ст. культивували під назвами *суниці* й *полуниці* відповідно. Водночас полуницями називали й дикорослі *F. viridis*.

Внаслідок гібридизації суниць віргінських із суницями чилійськими виникли суниці ананасові (*F. xananassa*). Вони відомі також під синонімічною назвою суниці великоквіткові (*F. xgrandiflora* Ehrh.), яка часто трапляється в давніших публікаціях [11]. Суниці ананасові швидко потіснили інші види суниць, яких перевершують за комплексом господарсько-цінних ознак, набувши статусу найважливішої ягідної культури. Крім наукових назв (*суниці ананасові, або ананасні; суниці великоквіткові*), їх називають *садовими суницями* (щоб відрізнити від суниць лісових – *F. vesca*), *великоплідними суницями*, завдяки найбільшим з-поміж інших видів суниць плодам, та *полуницями* (назвою, яка перейшла до них від *F. moschata*). Суниці мускусні – *F. moschata*, відомі в культурі як *полуниці*, називали ще *садовими полуницями* для розрізнення від власне полуниць – дикорослих суниць зелених (*F. viridis*). Коли суниці ананасові почали витісняти й заміщувати культуру *садових полуниць, або полуниць*, на них перей-

шла назва останніх. Тому суниці ананасові садівники частіше позначали не науковою видовою назвою, а називали *полуницями, садовими суницями* тощо. Суниці ананасові подекуди досі відомі як *вікторія* за назвою стародавнього сорту 'Victoria', тоді як на суниці мускусні від сорту 'Шпанка' перейшла назва *шпанка*.

Академічний словник української мови [15] подає статтю «Суниця» з позначкою, що слово вживається переважно в множині й позначає рослину та її ягоди. Слово «Суничник» вживають у трьох значеннях: кущі суниці, ділянка землі, на якій ростуть суниці, та рослини роду *Arbutus*. Слово «Полуниця», яке вживають також у множині, позначає рослину, її ягоди та те саме, що суниця, а слово «полуничник» означає ділянку землі, засаджену кущами полуниць, та напій з полуниць. Вживання цих слів проілюстровано цитатою з творів класика української літератури Івана Нечуя-Левицького [16]: «Спаржа, помідори, *суниці, полуниці*, синя капуста, квітна капуста, салера, шпинат устеляли грядки, неначе оксамитовий килим» (курсив наш – В. М.). Ця промовиста цитата свідчить про одночасне розрізнювання та сплутування різних видів роду *Fragaria* в побуті.

Варто зазначити, що укладання вищезгаданого академічного словника відбувалося в період, коли в УРСР втілювалася в життя «теорія зближення мов та націй» з орієнтуванням на зменшення розбіжностей між українською та російською мовами. Цим можна пояснити пріоритетність у вжитку слова «суниця», хоч із застереженням, що переважним є вживання його в множині – «суниці».

Інший академічний словник української мови [17], том якого зі статтею про етимологію слова «суниці» вийшов уже в незалежній Україні й тому не потребував зважання на російську мову, містить посилання на «суниця» як словотворчий варіант реєстрового слова. До речі, академічний російсько-український словник [18], перший том якого вийшов друком у 1924 році, тобто в період, коли в основу державного будівництва було покладено принцип українізації*, подає українським відповідником до російського слова «земляника» тільки слово «суниці».

Укладачі новітнього словника назв рослин флори України [9] критично поставилися до українських родових назв рослин у множині, замінивши Суниці на Суницю, Дзвоники на Дзвоник тощо. У цьому намаганні видно тен-

* Після згорання в 1930-х рр. політики українізації надруковані томи академічного словника було вилучено з бібліотек, типографські гранки інших – знищено.

денцію наближення до російської термінології, оскільки українську назву Миколайчики замінено на Синьоголовник (рос. Синеголовник), Півники – Ірис (рос. Ирис), Стокротки – Маргаритка (рос. Маргаритка), Ротики – Лев'ячий рот (рос. Львиный зев). Незважаючи на задекларовану відмову від родових назв у множині, укладачі словника залишили кілька з них, здебільшого в тих випадках, коли немає розбіжностей з російськими назвами, зокрема: Сокирки (рос. Сокирки), Каперси (рос. Каперсы), Очки (рос. Очки). Така пропозиція, зумовлена начебто потребою в уніфікації назв, призводить до збіднювання української мови і є неприйнятною.

Наочним проявом того, як форма множини родової назви «суниці» викоринювалася з ужитку, є приклад збірника наукових праць Інституту садівництва [19]. У 1964–1967 рр. збірник «Садоводство» (вип. 1–6) виходив російською мовою, потім у 1968–1983 рр. під назвою «Садівництво» (вип. 7–31) – українською. У 7-му випуску суницям присвячено три статті, у двох назву вжито в множині, в третій – авторства Н. П. Березенко – в однині*.

Протягом зазначеного часу в збірнику було надруковано 19 статей різних авторів (А.І. Басова, 1979; Н.Ф. Бондаренко, 1979; Н.П. Березенко, 1970, 1972, 1975; Н.П. Березенко, Л.С. Савицька, 1983; О.Л. Денисюк, 1968; І.Д. Дяченко, 1969; Т.І. Зірка, 1974; Б.Я. Ковальчук, 1976; К.М. Копань, 1968, 1969, 1972; К.М. Копань, В.П. Копань, 1980; В.К. Костюк, 1971; М.Г. Кошелева, 1969; В.С. Марковський, 1975; В.С. Марковський та ін., 1971; О.М. Світайло та ін., 1981), де назву «суниці» було вжито в множині. Так само робила й Н.П. Березенко в своїх подальших публікаціях.

Через посилення русифікації звужувалася сфера вживання української мови, тривало подальше штучне наближення її до російської. В останньому – 31-му – випуску збірника цього періоду, який ще виходив українською, в двох статтях М. В. Матвієнка та В. І. Копилова вже запроваджено назву «суниця» в однині. В 1984–1990 рр. збірник виходив російською мовою (вип. 32–38). Відновлення видання українською мовою не змінило редакційної політики, орієнтованої на відмову від українських коренів. Лебединою піснею назві «суниці» в множині стали статті відомих учених К. М. Копань і

В. П. Копаня (1991) та І. І. Хоменка (1993), у 40-му та 42-му випусках «Садівництва» відповідно. У назвах усіх інших 34 статей, присвячених вивченню суниць, що вийшли друком у 1990–2014 рр. (вип. 39–68), вжито назву «суниця» в однині. Причому, це спостерігається й у статтях, наприклад, В. С. Марковського та О. М. Світайла, матеріали яких раніше були надруковані з назвою «суниці» в множині.

Приклад збірника «Садівництво» наочно свідчить, як і коли відбувалося заміщення найпоширенішої української назви «суниці» на її дериват в однині. На жаль, багато науковців садівничого профілю зросли на такому зросійщеному підґрунті й нині сприймають назву суниць в однині як єдино правильну, тому повсюдно вживають саме її. Не варто українцям у незалежній Україні, де повинна плекатися українська мова, наслідувати русифікаторські потуги.

Таким чином, науковці по-різному вирішують таксономічні питання в роді *Fragaria*, надаючи переваги родовій назві Суниці чи Полуниці, вживаючи її в множині (однині) або поділяючи види на дві групи з уживанням обох назв, причому розміри і склад цих груп варіюють у різних авторів. Незаперечно, родова назва має бути однаковою для всіх видів роду. Ми погоджуємося з думкою більшості фахівців, що такою назвою повинно бути слово *Суниці* в множині, що є особливістю української мови, з яким узгоджені видові епітети в наукових назвах рослин. Одночасно слова *полуниця* (-і) та *суниця* (в однині) та похідні від них можуть на рівних правах вживатися в побуті як синоніми слова *суниці* або позначаючи інші об'єкти.

У таблиці 2 наведено наукові назви видів і гібридів суниць та споріднених таксонів, а також садових культур, що походять від них.

Початок культури суниць маленьких в Європі датується 1368 роком, коли їх висадили в саду в Луврі за часів правління Карла V [27]. У XVI ст. дібрали білоплоді та ремонтантні форми, відповідно 'Alba' ('Candida') і 'Semperflorens', яким надавали різного таксономічного статусу від форми до виду [27, 28]. Є сорти з червоними й білими ягодами, безвусі, які розмножують насінням, та звичайного типу, які розмножують вусами. В Україні культивують німецькі сорти 'Rügen', 'Baron Solemacher', 'Rote Solemacher', 'Waisse Solemacher' тощо. Характерною ознакою «вічноквітучих» суниць є тривале квітування й плодоношення з початку літа до осінніх приморозків,

* У статтях цього періоду в інших наукових журналах авторка також вжила назву суниця в однині (наприклад, в «Українському ботанічному журналі», 1967, 1969). Потому вона виправила цей недолік і вживала назву суниці в множині.

Таблиця 2

Назви деяких видів і гібридів родів *Fragaria* L. та *×Fragarum* Mezhenkyj, що трапляються в Україні

Наукова назва		Назва культури
латинська	українська	
<i>Fragaria</i> L.	Суниці	Суниці (суниця, полуниця, полуниця)
<i>F. vesca</i> L.	суниці маленькі*	лісові суниці
<i>F. vesca</i> var. <i>alpina</i> (Weston) Pers. (syn. <i>F. vesca</i> var. <i>semperflorens</i> (Duchesne** ex Rozier) Sm.; <i>F. vesca</i> f. <i>semperflorens</i> (Duchesne ex Rozier) Staudt)	суниці маленькі альпійські (суниці маленькі вічноквітучі)	альпійські (ремонтантні) суниці
<i>F. ×bifera</i> Duchesne (syn. <i>F. ×hagenbachiana</i> K.H.Lang ex W.D.J.Koch) [= <i>F. vesca</i> × <i>viridis</i>]	суниці двічквітучі (суниці Гагенбахові)	
<i>F. viridis</i> Weston	суниці зелені, або полуниця	полуниця;
<i>F. viridis</i> subsp. <i>campestris</i> (Steven) Pawl. (syn. <i>F. campestris</i> Steven)	суниці зелені польові, або суниці польові	польові суниці
<i>F. moschata</i> Weston	суниці мускусні	(садові) полуниця;
<i>F. ×intermedia</i> Bach [= <i>F. moschata</i> × <i>vesca</i>]	суниці проміжні	мускатні суниці
<i>F. ×ananassa</i> (Weston) Duchesne ex Rozier	суниці ананасові*** (ананасні)	(садові, великопліді) суниці; суниця; полуниця
<i>F. virginiana</i> Mill.	суниці вірджинські (віргінські)****	
<i>F. chilensis</i> (L.) Duchesne ex Weston	суниці чилійські	
<i>F. orientalis</i> Losinsk.	суниці східні	
<i>F. ×vescana</i> Rud.Bauer & A.Bauer [= <i>F. ×ananassa</i> × <i>vesca</i>]	суниці малоананасові	
<i>F. ×anaschata</i> hort. [= <i>F. ×ananassa</i> × <i>moschata</i>]	суниці мускусноананасові	земклуніка
<i>F. iinumae</i> Makino	суниці Іїнуми	
<i>×Fragarum</i> Mezhenkyj [= <i>Comarum</i> L. × <i>Fragaria</i> L.)	Декоративні суниці	Декоративні суниці
<i>×F. roseum</i> (Mabberley) Mezhenkyj, (syn. <i>Potentilla</i> × <i>rosea</i> Mabberley; <i>Fragaria</i> × <i>rosea</i> (Mabberley) K.Hammer & Pistrick) [= <i>Comarum palustre</i> L. × <i>Fragaria</i> × <i>ananassa</i>]	декоративні суниці рожеві	декоративні суниці

* Традиційною українською назвою *Fragaria vesca* є суниці лісові [1, 5, 7, 8], але вона не відповідає авторській латині й має бути змінена. Латинське слово «vesca» має багато значень: «та, що пожирає, їдка, виснажена, убога, невелика, мала» [20]. Один з ботанічних довідників [21] пропонує два варіанти перекладу: «їдка» або «їстівна». Українські автори перекладають його як «з'їдома, їдома, снідна» [5], «їстівна» [9]. Натомість інший авторитетний довідник з латинських назв рослин [22] наводить зовсім інші варіанти для «vesca», які можна перекласти як «тонка, худя, рідка, нечисельна, недостатня, зріджена, убога, скупа» чи «маленька, мала, дрібна, вузька, незначна, слабка». Таким чином, трапляються два варіанти перекладання «vesca», причому переклад «їстівна» [23] наведено другим. Тому в цьому випадку латинський епітет *vesca* ми перекладаємо, узгоджуючи з родовою назвою, як «маленькі».

** Прізвище французького ботаніка Антуана Дюшена, яке раніше цитували в скороченому вигляді як Duch., нині наводять повністю – Duchesne. Йому приписували авторство в найменуванні декількох широковідомих видів суниць. Але згідно з ботанічними правилами, ці найменування є недійсними як назви видів, тому авторське цитування в роді *Fragaria* змінено [24, 28].

*** Від слова «ананас» утворено аналогічні прикметники «ананасовий» і «ананасний», які вважають рівноцінними, але «ананасний» означає той, що виготовлений з ананаса [15]. Тому варіант «ананасовий» краще підходить для назви рослини.

**** Вихідну назву Virginia за правилами практичної транскрипції та згідно з діючою редакцією українського правопису [25] відображають як Вірджинія, тоді як лабораторією стандартизації географічних назв ДНВП «Картографія» [26] її транслітеровано як Віргінія. Видання «Атласу світу» свідчить про проблеми в передаванні топонімів, тому що географічні об'єкти Віргінія, Вірджинія, Вірджинія мають однакову вихідну назву [24, с. 243].

але ремонтантність властива також деяким сортам суниць ананасових. Сорти суниць маленьких вирощують заради смачних ароматних ягід, а також використовують у декоративному садівництві в бордюрних посадках; батові форми є придатними для вертикального озеленення. Суниці маленькі мають значення як індикатори вірусних захворювань суниць. Вони є предковою формою суниць чилійських і суниць вірджин-

ських, від гібридизації яких походять суниці ананасові [29]. До Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні [30], і станом на 2015 р. занесено 40 сортів садових суниць, у тому числі 19 вітчизняної селекції: 'Десна', 'Істочник', 'Кримська ремонтантна', 'Русанівка', 'Фестивальна ромашка' та ін.

Суниці ананасові майже повністю витіснили з культури сорти інших видів суниць, але між-

видова гібридизація є перспективним напрямом у селекції суниць. Відомими є фертильні гібриди *F. xananassa* × *moschata* × *orientalis* Losinsk., *F. moschata* × *nubicola* (Hook.f.) Lindl. ex Lacaita, *F. moschata* × *viridis*. Сорти нейтрального дня отримано схрещуванням суниць ананасових з суницями вірджинськими. В Україні вирощують сорти нейтрального дня 'Brighton', 'Everest', 'Ostara', 'Selva' та інші, що дають урожай влітку та восени.

Міжвидові гібриди суниць маленьких з суницями зеленими, мускусними, чилійськими та ананасовими отримали нотовидові назви (табл. 2). Створені в Німеччині гібриди *F. xananassa* × *vesca* в першому поколінні були стерильними. Після колхіцинування були отримані рослини з тетраплоїдним набором хромосом, які в зворотному схрещуванні з суницями ананасовими утворили фертильні суниці малоананасові. У 1977 р. в Німеччині та Швеції зареєстровано перші врожайні сорти декаплоїдних суниць малоананасових, 'Spadeka' і 'Annelie' відповідно, що зберегли аромат суниць маленьких.

Назва роду *Fragaria* пов'язана з пахучістю ягід суниць. Суниці мускусні зі специфічним ароматом широко вирощували в Європі в XIV ст., а з XVI ст. – вже в сортовій культурі. Нині там поширені сорти 'Capron', 'Profunata di Tortona'. Суниці мускатні зазвичай вважають дводомними, хоч вони є тридомною рослиною, тобто різні особини можуть мати або жіночі, або чоловічі, або двостатеві квітки. Властива дикорослим рослинам суниць мускусних дводомність у разі введення в культуру створює проблеми через необхідність мати до 10% рослин-запилювачів, які займають додаткову площу й потребують догляду, але не плодоносять, як у сорту 'Шпанка'. Тому популярнішим був сорт 'Di Milano' ('Міланська') з двостатевими квітками [11]. Нині культура суниць мускусних через менші розміри ягід і продуктивність поступилася вирощуванню суниць ананасових. Їх використовують у селекції останніх, оскільки суниці мускусні є джерелом стійкості проти плямистості листків і борошнистої роси, морозостійкості, сильнорослості, прямиостоячих квітконосів та унікальної сильної ароматичності. Гібриди суниць мускусних з суницями ананасовими отримали голу назву *F. xanaschata* Kantor nom. nud. Серед садівників вони відомі як «земклуніка». Культивують сорти російської селекції 'Диана', 'Мускатная бирюлевская', 'Надежда Загорья', 'Пенелопа', 'Раиса', 'Цукат мускатный'.

Ноторід *Fragarum* – Декоративні суниці містить нащадків схрещування суниць ана-

насових з вовчим тілом болотяним (табл. 2). Перший сорт декоративних суниць з рожевими пелюстками 'Frel' ('Pink Panda') було зареєстровано в 1989 р. у США. Його та 'Lipstick' культивують в Україні як декоративні ґрунтопокривні та ампельні рослини. Внаслідок зворотних схрещувань з суницями ананасовими дібрано рожевоквіткові сорти 'Merlan', 'Roman', 'Tarpan', 'Toscana', 'Roseberry', 'Rosalyne', 'Vivarosa', що за якістю плодів не поступаються садовим суницям і відрізняються від останніх практично лише забарвленням пелюсток. Є також гібриди *F. moschata* і *F. vesca* з *Dasiphora fruticosa* (L.) Rydb., для яких варто встановити новий ноторід ×*Fragophora* Mezhenkuj (= *Dasiphora* Rafin. × *Fragaria* L.).

Висновки. У фаховому середовищі потрібно вживати виключно наукові назви видів роду *Fragaria* L. – *Суниці*, які в українській мові мають форму множини. У побуті та популярній літературі стосовно суниць ананасових допустимо вживати дериват в однині *суниця*, а також *полуниця*, *полуниці* тощо.

Використана література

1. Зиман С. Н. Земляника (Суниці) – *Fragaria* L. / С. Н. Зиман // Определитель высших растений Украины. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 163–164.
2. Вісюліна О. Д. Суниці, полуниці. *Fragaria* L. / О. Д. Вісюліна // Визначник рослин УРСР. – К. ; Х. : Госсельхозиздат УССР, 1950. – С. 131–133.
3. Mosyakin S. L. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist / S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk ; M. G. Kholodny Inst. Bot. – Kyiv, 1999. – 345 p.
4. Гринченко Б. Словарь української мови / Борис Гринченко [репринтне видання ; К. : Довіра-УНВЦ «Рідна мова», 1997]. – К., 1909. – Т. 4. – 563 с.
5. Кобів Ю. Словник українських наукових і народних назв судинних рослин / Ю. Кобів. – К. : Наук. думка, 2004. – 800 с.
6. Словник ботаничної номенклатури (Проект). – К. : Держ. вид-во України, 1928. – 313 с.
7. Доброчаєва Д. М. Суниці, полуниці – *Fragaria* L. / Д. М. Доброчаєва // Флора УРСР. – К. : Вид-во АН УРСР, 1954. – Т. 6. – С. 94–103.
8. Доброчаєва Д. М. Суниці – *Fragaria* L. / Д. М. Доброчаєва // Визначник рослин України. – К. : Урожай, 1965. – С. 366–367.
9. Тримовний словник назв судинних рослин флори України / С. М. Зиман, Я. П. Дідух, Д. М. Гродзинський [та ін.]. – К. : Фітосоціоцентр, 2008. – 319 с.
10. Шмальгаузен И. Флора Средней и Южной России, Крыма и Северного Кавказа / И. Шмальгаузен. – К. : И. Н. Кушнерев и К°, 1895. – Т. 1. – 468 с.
11. Катинская Ю. К. Земляника / Ю. К. Катинская // Культурная флора СССР. Т. 1. Ягодные. – М. ; Л. : Госсельхозиздат, 1936. – С. 133–164.
12. Юзепчук С. В. Род 735. Земляника – *Fragaria* L. / С. В. Юзепчук // Флора СССР. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1941. – Т. 10. – С. 58–67.
13. Камелин Р. В. Род 16. Земляника – *Fragaria* L. / Р. В. Камелин // Флора Восточной Европы. – СПб. : Мир и семья ; Изд-во СПб. гос. хим.-фарм. акад., 2001. – Т. 10. – С. 452–456.
14. Мажоров Е. В. Земляника (названия растений *Fragaria* L.) на русском языке / Е. В. Мажоров // Каталог мировой коллекции ВИР, 1989. – Вып. 513. – 78 с.

15. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
16. Нечуй-Левицький Іван. Старосвітські батюшки та матушки. Повість-хроніка / Іван Нечуй-Левицький. – URL: ukrclassic.com.ua/component/attachments/download/372
17. Етимологічний словник української мови : в 6 т. – К. : Наук. думка, 1982–2012.
18. Російсько-український словник / голов. ред. А. Е. Кримський. – Х. : Червоний шлях, 1924. – Т. 1.
19. Садівництво : респ. міжвід. темат. наук. зб. – К. : [Урожай; Аграрна наука; Нора-друк та ін.], 1968–1983, 1990–2014.
20. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – М. : Рус. яз., 1986. – 845 с.
21. Забинкова Н. Н. Справочное пособие по систематике высших растений / Н. Н. Забинкова, М. Э. Кирпичников. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1957. – 335 с.
22. Botany: vesca. – URL : <http://davesgarden.com/botany/go/6116/> [25.06.2006].
23. Gledhill D. The names of plants / D. Gledhill. – 4th ed. – Cambridge [et al.] : Cambridge Univ. Press, 2008. – 426 p.
24. Atlas Florae Europaeae. Distribution of Vascular Plants in Europe. 13. Rosaceae (*Spiraea* to *Fragaria*, exl. *Rubus*) / A. Kurtto [et al.]. – Helsinki, 2004. – 320 p.
25. Український правопис. – К. : Наук. думка, 1994. – 238 с.
26. Атлас світу. – Сінгапур : Картографія, 2005. – 336 с.
27. Darrow G. M. The Strawberry. History, breeding and physiology / G. M. Darrow. – New York ; Chicago ; San Francisco : Holt, Rinehart & Winston, 1966. – 447 p.
28. Staudt G. Systematics and geographic distribution of the American strawberry species: taxonomic studies in the genus *Fragaria* (Rosaceae: Potentilleae) / G. Staudt // Univ. Calif. Publ. Bot. – Berkeley ; Los Angeles ; London : Univ. Calif. Press, 1999. – Vol. 81. – 162 p.
29. Potter D. Phylogenetic relationships among species of *Fragaria* (Rosaceae) inferred from non-coding nuclear and chloroplast DNA sequences / D. Potter, J. J. Luby, R. E. Harrison // Syst. Bot. – 2000. – Vol. 25. – P. 337–348.
30. Державний реєстр сортів придатних для поширення в Україні у 2013 р. (реєстр є чинним станом на 14.01.2015) / Держ. ветерин. та фітосаніт. служба України. – К., 2015. – URL : <http://vet.gov.ua/sites/default/files/ReestrEU-2015-01-14a.pdf>

УДК 001.4 (477): 582. 734.4: 634.75

В. Н. Меженский. К вопросу упорядочивания украинских названий растений. Сообщение 4. Таксономическое разнообразие и названия видов рода *Fragaria* L. // Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. – 2015. – № 1–2 (26–27). – С. 15–21.

Цель. Обзор истории формирования и состояния национальной номенклатуры, а также упорядочение украинских научных названий видов рода *Fragaria* L. **Результаты.** Украинской номенклатуре рода *Fragaria* присущи контрверсионные взгляды на употребление названий «суниця» (= земляника), «полуниця» (= клубника). Украинские названия видов этой группы растений следует согласовать с родовым названием *Суниця* во множественном числе. Предложено нотородовое название *×Fragophora Mezhenkyj* (= *Dasiphora* Rafin. *×*

Fragaria L.). **Выводы.** В профессиональной среде необходимо использовать только научные названия видов рода *Fragaria* – *Земляника*, которые в украинском языке имеют форму множественного числа (укр. *Суниця*). В быту и популярной литературе относительно земляники ананасной допустимо употребление деривата в форме единственного числа земляника (укр. *суниця*), а также клубника (укр. *полуниця, полуниця*).

Ключевые слова: *Fragaria*, земляника, клубника, номенклатура.

UDC 001.4 (477): 582. 734.4: 634.75

V. M. Mezhenkyj. On streamlining the Ukrainian names of plants. Information 4. Taxonomic diversity and species names for the genus *Fragaria* L. // Sortovyvchennia ta okhorona prav nasorty roslyn (Plant Varieties Studying and Protection). – 2015. – № 1–2 (26–27). – P. 15–21.

Purpose. Reviewing a history of formation and current state of the national nomenclature and streamlining the Ukrainian scientific species names for the genus *Fragaria* L. **Results.** Controversial attitudes towards the use of names «sunytsi» (= garden strawberry) and «polunytsi» (= hill strawberry) are inherently present in the Ukrainian nomenclature of the genus *Fragaria* L. The Ukrainian scientific names of species of this group of plants should be brought into line with the generic name “Sunytsi” in plural. Nothogeneric name *×Fragophora Mezhenkyj* (= *Dasiphora* Rafin.

×Fragaria L.) is proposed. **Conclusions.** In a professional environment it is necessary to use only scientific names of species of the genus *Fragaria* – *Sunytsi* (= garden strawberry) that is used in plural in Ukrainian. Concerning garden strawberry, in every day life and popular literature the usage of a derivative *sunytsia* (in Ukrainian) in singular as well as *polunytsia, polunytsi* (in Ukrainian) may be permissible.

Keywords: *Fragaria*, garden strawberry, hill strawberry, nomenclature.

Надійшла 29.01.15